

УДК 355.4

Ю. М. Толстоносов

Д. Ю. Толстоносов

С. О. Кравченко

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ НАЦІОНАЛЬНОЮ ГВАРДІЄЮ УКРАЇНИ ТА СУБ'ЄКТАМИ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Досліджено проблематику взаємодії між Національною гвардією України та іншими суб'єктами сил оборони України, проведено аналіз важливих аспектів цієї взаємодії та ідентифіковано проблеми, що виникають під час спільного виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану.

Розглянуто такі проблемні питання, як недостатня взаємодія між цими суб'єктами, нечіткість розподілу функцій та повноважень, відсутність чітких механізмів командування та контролю.

На основі вивчення відповідної тематики та проведеного аналізу сучасного досвіду ведення російсько-української війни надано рекомендації, що можуть бути використані під час планування, управління й застосування за призначенням НГУ та інших суб'єктів СОУ і запроваджені з метою невідкладного удосконалення вітчизняного законодавства щодо організації ефективної взаємодії між цими суб'єктами для їх спільних дій із забезпечення державної безпеки під час воєнного стану.

***Ключові слова:** військова агресія, взаємодія, воєнний стан, державна безпека, Національна гвардія України, службово-бойові завдання, суб'єкти сил оборони України.*

Постановка проблеми. Починаючи з 2014 р. Україна перебуває в умовах тотальної війни в боротьбі за збереження своїх національних інтересів, культурних цінностей та забезпечення державної безпеки. Тим не менш, попри всі труднощі та загрози, наша держава знайшла сили відстояти свою честь і гідність на світовій арені.

Незважаючи на тривалий воєнний досвід щодо захисту суверенітету та цілісності держави, між суб'єктами сил оборони України (СОУ) й досі є чимало проблем, які виникають через недостатню організацію взаємодії під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану.

Аналіз цього досвіду свідчить, що однією з найгостріших проблем взаємодії між суб'єктами СОУ та Національної гвардії України (НГУ) в тому числі залишається відсутність загального нормативно-правового акта, який би регламентував цю взаємодію і послідовність згаданих дій під час виконання як спільних, так і окремих службово-бойових завдань.

Мета статті – проаналізувати проблеми взаємодії між суб'єктами СОУ під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану та запропонувати рекомендації щодо побудови її ефективної системи.

Для реалізації визначеної мети необхідно вирішити такі завдання:

- проаналізувати сутність поняття «взаємодія»;
- висвітлити проблеми організації взаємодії між суб'єктами СОУ;
- розробити практичні рекомендації щодо побудови ефективної системи взаємодії між суб'єктами СОУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній фаховій літературі проблеми взаємодії між силовими відомствами були об'єктом дослідження багатьох наукових праць.

Однак у цих дослідженнях не були враховані сучасна воєнно-політична обстановка, пов'язана із відкритим, широкомасштабним і загарбницьким нападом росії на Україну, та проблеми взаємодії між суб'єктами СОУ під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану, до складу яких входить і НГУ з її специфікою виконання службово-бойових завдань.

Беручи до уваги теоретико-правові погляди багатьох науковців, взаємодія – одна з основних філософських категорій, яка відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість, зміну стану або взаємоперехід. Взаємодія є видом прямого чи опосередкованого, зовнішнього або внутрішнього відношення, зв'язку.

© Ю. М. Толстоносов, Д. Ю. Толстоносов, С. О. Кравченко, 2023

Базуючись на філософському понятті взаємодії, інші науки деталізують певні аспекти цього процесу, акцентуючи увагу на методологічно необхідних для конкретної науки проявах взаємодії.

Таким чином, категорія взаємодії є важливим методологічним принципом пізнання природних і суспільних явищ. Щоб визначити суть об'єкта, необхідно виявити його закономірні взаємодії. Будь-який об'єкт може бути пізнаний лише в системі відносин і взаємодій з оточуючими явищами. Пізнання речей означає пізнання їхньої взаємодії, і водночас воно є результатом взаємодії між суб'єктом і об'єктом. Будь-яке дослідження, емпіричне чи теоретичне, починається з виявлення зв'язків об'єкта, форм його взаємодії із середовищем.

Ю. Назар у своїй монографії зазначив, що взаємодія – це динамічне явище, яке здійснюється на підставі певної діяльності суб'єктів за загальними законами діалектики, але водночас і таке, що зумовлює створення й розвиток нової впорядкованої якості (певної структурної одиниці) системи, узгодження якої із соціально бажаним станом є метою соціального управління. Саме взаємодія є основним фактором побудови структури, тим інтегруючим началом, за допомогою якого здійснюється об'єднання елементів у певний тип цілісності [1, с. 9].

На думку О. Васильєвої, взаємодія полягає в певній організаційній діяльності. На шляху до мети на основі узгодженості дій суб'єктів на організаційному етапі взаємодії здійснюється:

- нормативно-правове забезпечення;
- реалізація нормативно-правового забезпечення (створення координаційних центрів);
- безпосереднє планування заходів із взаємодії.

У своїй статті А. Катешенко, І. Кириченко та І. Неклонський вважають, що для організаційного забезпечення загальної профілактики тероризму важливе значення має налагодження тісної взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом – МО, СБУ, МВС та ДСНС. На думку авторів, проблема полягає в тому, що розроблені нормативно-правові акти здебільшого регламентують питання взаємодії, які зумовлені відомчими інтересами. Отже, об'єктивно оцінити ефективність взаємодії підрозділів зазначених вище структур не можна у зв'язку з невизначеністю критеріїв оцінювання [2, с. 36].

Як зазначили С. Гаркуша та Д. Гулеватий, єдина військова організація держави була розділена на дві незалежні одна від одної частини: власне Збройні Сили й так звані «інші війська», до яких віднесено внутрішні війська МВС (нині – НГУ), Державну прикордонну службу тощо. Саме у зв'язку з цим дотепер має місце зазначена проблема [3, с. 20].

К. Беляков вважає органи, які здійснюють антитерористичну діяльність, суб'єктами адміністративно-правових відносин, що виникають із питань здійснення державного управління антитерористичною діяльністю, визначення організаційної й функціональної структури зазначених суб'єктів, їхнього місця в системі органів державної влади, установлення умов і порядку проходження служби співробітниками спеціальних підрозділів, установлення правового режиму району проведення антитерористичної операції тощо. Окрім цього, антитерористична діяльність є об'єктом контрольно-наглядової діяльності, яка теж регулюється нормами адміністративного законодавства [4, с. 119–120].

На думку Ю. Назара, взаємодія можлива й без правового регулювання, тому останнє не є її обов'язковою ознакою, але наявність нормативно-правової бази сприятиме підвищенню дієвості такого процесу [1, с. 16].

У військовій справі взаємодія це – узгоджені за місцем, метою, порядком та часом, сигналами і способами взаємного оповіщення для найбільш ефективного використання сил і засобів, під час виконання покладених завдань, дії військових формувань держави і взаємодіючих правоохоронних органів [5, с. 22].

Виклад основного матеріалу. Агресивні та загарбницькі дії РФ вимагають від керівництва держави вжиття відповідних сміливих, своєчасних і ефективних заходів щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України.

Такими воєнними заходами на цей час можна назвати:

– проведення антитерористичної операції (АТО) – була спрямована на протидію діяльності незаконних російських та проросійських незаконних збройних формувань на Сході України в Донецькій та Луганській областях (з 14 квітня 2014 р. – по 30 квітня 2018 р.);

– операція Об'єднаних сил (ООС) – була спрямована на продовження боротьби із проросійськими незаконними збройними формуваннями на Сході України (з 30 квітня 2018 р. – по 24 лютого 2022 р.);

– відсіч суб'єктами СОУ неспровокованої збройної агресії з боку РФ і захист незалежності та територіальної цілісності України (з 24 лютого 2022 р. – по теперішній час).

Виконання спільних завдань суб'єктами СОУ передбачає залучення великої кількості різних за складом, призначенням, можливостями сил та засобів і потребує чіткої підготовки та узгодженості сумісних дій. Таким чином, необхідність удосконалення взаємодії між суб'єктами СОУ зумовлена наявністю загальної мети, функцій і завдань цих суб'єктів та потребує комплексного підходу щодо створення системи і формування процесів взаємодії під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану [6].

Отже, зі свого боку, організація взаємодії це – сукупність заходів, які проводяться органами військового

управління щодо узгодження дій військових частин (підрозділів) під час підготовки до спільного виконання ними службово-бойових завдань з урахуванням їх місця в бойовому порядку та в інтересах частин (підрозділів), які будуть відігравати важливу роль у військовій або спеціальній операції [7].

Певні висновки, винесені з досвіду ведення суб'єктами СОУ воєнних дій щодо агресора, засвідчили, що організація взаємодії під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану повинна передбачати, як мінімум:

- посилення комунікації та спільного планування операцій;
- встановлення єдиних стандартів та процедур;
- проведення спільних тренувань та навчань;
- залучення експертів з міжнародного співробітництва для обміну досвідом та найкращими практиками;
- досягнення єдиного розуміння керівниками усіх рівнів мети операції (бою, службово-бойових завдань) і способів її виконання;
- взаємне узгодження органами військового управління подальших дій військових з'єднань (частин, підрозділів), у т. ч. різного підпорядкування, що залучаються до виконання спільних завдань;
- раціонально організовані взаємовідносини між вищими (старшими) та підпорядкованими штабами, загальновійськовими штабами і штабами родів військ, спеціальних військ, органами управління технічного та тилового забезпечення та взаємодіючими штабами;
- визначення (уточнення) районів, рубежів і об'єктів, де передбачається проведення спільних дій;
- узгодження способів дій, їх синхронізацію за часом та заходів щодо уведення противника в оману;
- визначення сигналів оповіщення, управління, взаємодії, взаємного розпізнавання, цілевказівок, взаємного обміну інформацією та відновлення втраченої взаємодії.

До того ж, як показала практика, організація і підтримання безперервної взаємодії під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану є однією з основних умов успіху ведення операції (бою), яка досягається узгодженими діями військових з'єднань (частин, підрозділів) усіх родів військ, підрозділів забезпечення і тилу між собою, а також вогневим ураженням противника за завданнями, напрямками, рубежами, часом і способами ведення бою в інтересах найбільш успішного виконання бойових завдань військовими з'єднаннями (частинами, підрозділами) [8].

Отже, взаємодія НГУ з іншими суб'єктами СОУ під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою складовою ефективного виконання службово-бойових завдань за призначенням.

Українсько-російський військовий конфлікт переконливо засвідчив, що без відповідної системи взаємодії військовим з'єднанням (частинам, підрозділам) організувати та проводити тривалі й результативні бойові дії в умовах сучасної маневреної війни неможливо.

Нині, на жаль, виявлено низку проблем, що пов'язані з відсутністю ефективної взаємодії між суб'єктами СОУ під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану, а саме:

- відсутність відповідної нормативно-правової бази;
- нечіткий розподіл повноважень та підпорядкованості, що не спонукає до злагоджених спільних дій;
- відсутність відповідної структури в органах управління для координації, організації та підтримання ефективної взаємодії;
- неузгодженість застосування сил і засобів та послідовності їх дій під час виконання як спільних, так і окремих службово-бойових завдань;
- відсутність у взаємодіючих суб'єктів взаєморозуміння щодо шляхів та способів досягнення спільної мети;
- недостатня кількість спільних навчальних зборів щодо організації взаємодії під час виконання як спільних, так і окремих службово-бойових завдань;
- розбіжність поглядів на узгодження відповідної службової документації;
- розбіжність у відомостях про соціально-економічну, військово-політичну, стратегічну та оперативну обстановку;
- недбале ставлення до своїх функціональних обов'язків і наявність почуття безкарності за невиконання попередніх домовленостей.

До того ж законодавцем остаточно не вирішено питання організації, підтримання та поновлення, у разі втрати, взаємодії між суб'єктами СОУ.

Крім цього, накази та вказівки органів військового управління не завжди є доцільними, а інколи – навіть безглуздими, і цим вони заважають суб'єктам СОУ взаємодіяти між собою під час виконання як спільних, так і окремих службово-бойових завдань. Ускладнюють взаємодію й бюрократичні прояви, які виникають під час узгодження спільних дій між суб'єктами СОУ, забираючи при цьому багато часу, замість прийняття термінових і правильних рішень.

Сучасна практика показує, що для вирішення зазначених суперечностей необхідно створити єдиний нормативно-правовий акт, який би чітко регулював питання взаємодії між суб'єктами СОУ та НГУ в т. ч. під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану, а саме:

- розкривав сутність терміна «взаємодія» щодо суб'єктів СОУ під час організації та проведення збройної відсічі загарбникам;
- передбачав чіткий алгоритм послідовності спільних дій НГУ та суб'єктів СОУ для забезпечення ефективної взаємодії під час виконання службово-бойових завдань;

- визначав суб'єкти владних повноважень, які будуть наділені правом приймати відповідні рішення щодо взаємодії НГУ із суб'єктами СОУ;
- передбачав процедуру узгодження спільних дій НГУ із суб'єктами СОУ для прийняття термінових рішень та підвищення їх ефективності;
- забезпечував чіткий розподіл повноважень між суб'єктами СОУ;
- запроваджував більш сувору адміністративну, дисциплінарну та навіть кримінальну відповідальність за невиконання (зрив) покладених завдань суб'єктами СОУ;
- сприяв належному всебічному забезпеченню НГУ та інших суб'єктів СОУ з боку держави;
- запроваджував систему підпорядкованості та взаємодії між суб'єктами СОУ та органами місцевого самоврядування під час виконання як спільних, так і окремих службово-бойових завдань;
- створив структурні підрозділи взаємодії між суб'єктами СОУ та органами місцевого самоврядування для підтримання ефективного й постійного взаємозв'язку між ними;
- дав змогу суб'єктам СОУ самостійно приймати відповідні рішення в разі виникнення непередбачених обставин, які вимагають негайних та рішучих дій.

Слід зазначити, що дія відповідних документів має розповсюджуватися на всі суб'єкти СОУ, з контролем за їх виконанням відповідними органами відомчого та загальнонаціонального рівня, що є життєво необхідним у частині забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану.

Висновки

Ця публікація обґрунтовує необхідність поліпшення організації взаємодії між Національною гвардією та суб'єктами сил оборони України під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану та висвітлює такі ключові аспекти:

1. Взаємодія між НГУ та суб'єктами СОУ під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану є складною та потребує спеціальної уваги. Проблеми, пов'язані з координацією, комунікацією та розподілом відповідальності, впливають на ефективність спільних операцій.

2. Недостатня узгодженість структури та методів роботи, розбіжності в тактиці та тренуванні спричиняють труднощі в спільному функціонуванні між НГУ та суб'єктами СОУ. Ці проблеми необхідно вирішувати для покращення ефективності виконання завдань із забезпечення державної безпеки.

3. Необхідність встановлення чіткої структури командування та визначення ролі й повноважень кожної з сил. Це допоможе забезпечити ефективну координацію та узгодженість дій під час спільних операцій.

4. Важливими аспектами поліпшення взаємодії є посилення комунікації, спільне планування операцій, встановлення єдиних стандартів, процедур та протоколів. Проведення спільних тренувань та навчань сприятиме узгодженості дій та розумінню між НГУ та суб'єктами СОУ.

5. Важливо залучати експертів з міжнародного співробітництва для обміну досвідом та найкращими практиками. Це допоможе впровадженню сучасних підходів і стандартів у роботу Національної гвардії та сил оборони й підвищить їх професійну компетентність.

6. Поліпшення організації взаємодії між НГУ та суб'єктами СОУ є необхідним з огляду на забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану. Ефективна спільна робота між цими силами підвищить їх загальну дієздатність та забезпечить успішне виконання завдань із захисту держави.

7. Для успішного вирішення проблем взаємодії необхідні політична підтримка, планування на рівні стратегічного керівництва, а також системний підхід до організації навчань, тренувань та удосконалення структури і процедур.

Ці висновки дають підстави для подальших досліджень та розвитку стратегій і політики у сфері організації взаємодії між НГУ та суб'єктами СОУ під час воєнного стану. Запровадження наведених вище рекомендацій сприятиме покращенню взаємодії та ефективності спільних дій із забезпечення державної безпеки України.

Перелік джерел посилання

1. Назар Ю. С. Взаємодія органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 160 с.

2. Катещенок А. В., Кириченко І. О., Неклонський І. М. Взаємодія суб'єктів боротьби з тероризмом під час формування системи заходів з антитерористичного захисту об'єктів зберігання військових засобів ураження. *Честь і закон*. 2013. № 4 (47). С. 36.

3. Гаркуша С. А., Гулеватий Д. Ю. Проблемні питання взаємодії під час проведення антитерористичної операції. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. 2015. № 1. С. 19–32.

4. Беляков К. І. Антитерористичне законодавство України : новації 2013 року. *Боротьба з організованою злочинністю й корупцією (теорія і практика)*. Київ. 2013. № 2. С. 117–125.

5. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України / за ред. А. О. Пожидаєва ; уклад.: М. П. Вовк та ін. Київ : НАВС України, 2016. 156 с.

6. Тимчасовий бойовий статут механізованих військ Сухопутних військ Збройних Сил України.

Частина І (бригада) : наказ командувача Сухопутних військ ЗСУ від 09.03.2021 р. № 152. С. 69–70.

7. Методичні рекомендації з планування та організації бою за стандартами НАТО (штаб бригади (батальйону) та їм рівних) : Навчальний центр підготовки підрозділів Міжнародного центру миротворчості та безпеки спільно з командуванням Сухопутних військ ЗСУ. 2020. С. 111–123.

8. Порядок роботи командира та штабу тактичної ланки управління з планування бою (бойових дій) за стандартними операційними процедурами НАТО (штаб бригади (полку), батальйону та їм рівних) : Центр оперативних стандартів і методики підготовки ЗСУ спільно з Головним управлінням доктрин та підготовки Генштабу ЗСУ. 2021. 94 с.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2023 р.

UDC 355.4

Yu. Tolstonosov, D. Tolstonosov, S. Kravchenko

PROBLEM ISSUES OF THE ORGANIZATION OF INTERACTION BETWEEN THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE AND SUBJECTS OF THE DEFENSE FORCES OF UKRAINE DURING THE PERFORMANCE OF STATE SECURITY TASKS UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

The article examines the problems of interaction between the National Guard of Ukraine and other entities of the Defense Forces of Ukraine, analyzes important aspects of this interaction, and identifies problems that arise in the joint performance of tasks to ensure state security in the conditions of martial law.

The article provides recommendations and approaches that can play an important role during planning, management and application by the National Guard of Ukraine and other subjects.

In the opinion of the authors of the article, such recommendations can be: urgent improvement of domestic legislation, regarding the organization of effective interaction between NSU and other subjects for their joint actions to ensure state security during martial law; a clear distribution of authority, subordination and control, which should encourage coordinated joint actions between subjects; creation of an appropriate structure in management bodies for organization, coordination of efforts and maintenance of effective interaction between subjects; creation of a complex of support for subjects access to up-to-date information, convenient communication channels, which will allow the subjects management bodies to identify emerging risks in a timely manner and quickly take appropriate measures to respond to them; systematic coordination of the use of forces and means of subjects and the sequence of their actions during the performance of both joint and separate service-combat tasks; establishment and constant maintenance of mutual understanding among interacting subjects regarding the ways and means of achieving a common goal; organization and holding of a sufficient number of joint service meetings, training meetings (team-building events) of subjects, which will contribute to the development of trust, mutual assistance and reduction of the degree of mistrust and conflicts between them; the unity of views of the subjects on the preparation, maintenance and coordination of the relevant operational and service documentation; early determination of tasks, order of organization and maintenance of interaction of management bodies of subjects during preparation and during operations (combat operations); conscientious performance by officials of NSU and other subjects of their duties and obligations and adequate responsibility for non-fulfillment of previous agreements.

The problems outlined in the article and the recommendations provided make a valuable contribution to the development of effective mechanisms of interaction between the NSU and other subjects of the defense forces of Ukraine, which contribute to the improvement of the overall state security of Ukraine in the conditions of a military conflict.

Keywords: *military aggression, interaction, martial law, state security, coordination of efforts, National Guard of Ukraine, service and combat tasks, subjects of the Defense Forces of Ukraine.*

Толстоносов Юрій Миколайович – старший викладач кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0009-0001-8677-5952>

Толстоносов Дмитрій Юрійович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри бойового та логістичного забезпечення Київського інституту Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-5181-7668>

Кравченко Сергій Опанасович – кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри Сухопутних військ Національного університету оборони України
<https://orcid.org/0000-0001-8188-3113>